

edistäneet Koneen Säätiö, Suomen Kulttuurirahasto ja Suomen tietokirjailijat ry. Kirjan on kustantanut Tammi, joka on vanha kaupallinen yleiskustantamo. Vielä siis löytyy päteviä kirjoittajia, rahoittajia ja kustantajia, jotka haluavat suomen kielen jatkavan elämäänsä myös tieteen maailmassa. Eläköön suomi!

KAISA HÄKKINEN
etunimi.sukunimi@utu.fi

Kirjoittaja on suomen kielen emeritaprofessori Turun yliopistossa.

Kirjallisuus

- AIKIO (tekeillä) = LUOBBAL SÁMMOL SÁM-MOL ÁNTE (ANTE AIKIO) (tekeillä): *Uralic etymological dictionary*.
- EVE = *Suomen vanhimman sanaston etymologinen verkkosanakirja*. Päätoimittaja Santeri Junntila. <https://blogs.helsinki.fi/etymologinenverkkosanakirja/> (17.12.2021).
- HOLOPAINEN, SAMPSA – SAARIKIVI, JANNE (toim.) 2018: *Peri orthotētos etymōn. Uusiutuva uralilainen etymologia*. *Uralica Helsingensia* 11. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 2018.
- HÄKKINEN, KAISA 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- ITKONEN, ERKKI 1955: Onko itämeren-suomessa jälkiä duaalista? *Virittäjä* 59 s. 161–174.
- [KILPINEN, W.] 1889: *Nitæ Næitæ nitelmiae, væitelmiae, vestelmiae, sotielmia, sovinto*. Keski-Sömen kirjapainio, Jyväskylä.
- KOSKINEN, INKERI 2015: *Villi Suomen historia. Välimeren Väinämöisestä Äijäkupitaan pyramideihin*. Helsinki: Tammi.
- KOTILAINEN, LARI 2016: *Kielen elämä. Suomen kieli eilisestä huomiseen*. Helsinki: Siltala.
- LägLoS = *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen. I–III*. Toimittaneet A. D. Kylstra, Sirkka-Liisa Hahmo, Tette Hofstra & Osmo Nikkilä. Amsterdam: Rodopi 1991–2012.
- LÄNSIMÄKI, MAIJA (toim.) 1986: *Sanalla sanoen. Pakinoita suomen kielestä*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö 1986.
- 1995: *Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Helsinki: Painatuskeskus.
- NES 2020 = HÄKKINEN, KAISA: *MOT Nykysuomen etymologinen sanakirja*. MOT Kielipalvelu. www.sanakirja.fi.
- Suomen kielen etymologinen sanakirja I–VI*. *Lexica Socitatis Fenno-Ugricae XII*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1955–1978.
- VESIKANSA, JOUKO (toim.) 1989: *Nykysuomen sanavarat*. Porvoo – Helsinki – Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kirjoittamisen ilon asialla

Urpu Strellman & Kimmo Svinhufvud:
Kupliva kirjoittaminen. Iloa ja tehoa työelämän teksteihin. Helsinki: Art House 2020. 304 s. ISBN 978-951-884-756-7.

Kevään 2021 aikana luin hieman yli 50 ammattikorkeakoulun tekniikan alan opinnäytetyötä. Kun luku-urakan jälkeen

tutustuin Urpu Strellmanin ja Kimmo Svinhufvudin teokseen *Kupliva kirjoittaminen*, aloin pohtia, kuinkahan moni opinnäytetyön tekijä on kokenut iloa kirjoittaessaan ja miten tehokasta heidän työskentelynsä on käytännössä ollut.

Strellmanin ja Svinhufvudin kirjan lukemisesta olisi voinut olla hyötyä ja hel-

potusta jo opinnäytetyöprosessin aikana – niin opiskelijoille kuin ohjaajallekin. Ainakin kirjoittajakaksikon aikaisemmista teoksista – kuten Strellmanin Johanna Vaattovaaran kanssa toimittamasta *Tieteen yleistajuistamisesta* (2013) sekä Svinhufvudin *Gradutakuusta* (2009) ja *Kokonaisvaltaisesta kirjoittamisesta* (2016) – olen saanut hyviä vinkkejä opinnäytetöiden tekstinhajukseen. Vaikka *Kupliva kirjoittaminen* ei pääosin käsittelekään työelämän tekstitaitojen opetusta, pohdin tässä arviossa myös sitä, miten teos soveltuu opetuskäyttöön.

Aikaisemmin työelämän kirjoittamista ja siihen liittyviä ohjeistuksia ovat käsitelleet muun muassa eri alojen suomen kielen ja viestinnän oppikirjat (esim. Kaup-pisen, Nummen ja Savolan *Tekniikan viestintä* 2012) sekä Iisan, Kankaanpään ja Piehlin laaja *Tekstintekijän käsikirja* (1998; Kankaanpään ja Piehlin laatima ajantasaistettu ja uudistettu laitos 2011), joka on alansa tunnustettu perusteos.

Kuplivuutta ei välttämättä tule ajatella ensimmäisenä, kun puhutaan kirjoittamisesta. Teoksen kirjoittajilla onkin tavoitteena saada lukija eli kirjoittaja ”kuplimaan kirjoittamisen intoa ja tuottamaan tekstejä, jotka poreilevat oivalluksia, näkemystä ja tavoitteita” (s. 12). Tavoite ei ole hassumpi; jos kirjoittaja pystyy saamaan teksteihin iloa ja tehoa, se varmasti välittyy myös lukijalle. Strellmanin ja Svinhufvudin aihe on tärkeä etenkin nyt, kun kirjoittamisen vaatimus liittyy yhä useampaan työtehtävään osin paikallisenakin toimenkuvan osana.

Kirjoittamista ei ole totuttu pitämään ammattitaidon keskeisenä tai päivittäisenä osana, vaikka se sitä vaikuttaa nykyään olevan; monen työhön kuuluu esimerkiksi erilaisten raportointijärjestelmien täyttämistä, sähköpostien kirjoittamista ja blogipostausten suunnittelua. Eri aloilla painottuvat erilaiset tekstilajit, ja oman alan tekstikäytänteiden ja niin sanottujen voimagenrejen tuntemus voi-

daan katsoa osaksi alan asiantuntijuutta ja ammattitaitoa (ks. esim. Lankinen & Vuorijärvi 2010). Jos ammatillinen suhtautuminen kirjoittamiseen muuttuisi kuplivaksi, intoa ja tehokkuutta huokuvaksi, siitä olisi monenlaista hyötyä. Kyse ei ole vain eri tekstilajien teknisestä osaamisesta ja kirjoittamisen oikeaoppisesta hallinnasta vaan myös laajemmin työhyvinvoinnista niin kirjoittajan kuin lukijankin kannalta.

Yleisistä periaatteista yksityiskohtiin

Kupliva kirjoittaminen rakentuu neljästä osasta, jotka ovat ”Vaikuttava kirjoittaminen”, ”Tehokas kirjoittaminen”, ”Työelämän tekstilajit” ja ”Kielenhuolto yksinkertaisesti”. Juoni etenee siis kirjoittamisen yleisistä periaatteista ja lähtökohdista kohti yksityiskohtaisia kielenhuollollisia pelisääntöjä.

Rakenne on toimiva ja perusteltu. Alussa on tarpeen hahmotella sitä, mihin kaikkeen kirjoittaminen työelämässä liittyy ja mikä on sen tarkoitus työtehtävien käytännön hoitamisessa. Ensimmäinen osa painottaa yleisten kirjoittamisen yhteydessä mieleen tulevien kysymysten ”mitä” ja ”miten” rinnalla varsinkin kysymystä ”miksi”.

Myös opinnäytetöiden tekstinhajauksen yhteydessä ”miksi” on tärkeä kysymys. Kirjoittajan on hyvä tehdä itselleen selväksi, miksi opinnäytetyö kirjoitetaan ja mikä sen tarkoitus on. Jokainen opinnäytetyöraportin kirjoittaja joutuu nimittäin vastaamaan tähän kysymyseen, eikä vastaus voi olla näkymättä opinnäytetyön sisällössä, toteutuksessa ja laadussa. Onko työn tarkoitus olla osa pakollisia opintoja vai osa omaa ammatillista kehittymistä? Jos työn tarkoituksena on auttaa kirjoittajaa valmistumaan ja pääsemään pois oppilaitoksesta, työn laatu on erilainen verrattuna sellaiseen tilanteeseen, jossa työn tarkoitus on osoittaa omaa osaamistaan tulevalle työnanta-

jalle tai tehdä opinnäytetyö kehitysprojektina työpaikalle.

Strellman ja Svinhufvud esittelevät teoksen ensimmäisessä osassa vaikuttavan kirjoittamisen lähtökohtia ja lähtevät liikkeelle Aristoteleen kolmijaosta *ethos*, *pathos* ja *logos*. Harmittavan usein ainakin tekniikan alan opinnäytetöissä *logos* eli faktojen ja väitteiden esittely korostuu kirjoittajan uskottavuuden eli *ethoksen* tai lukijan tunteisiin vetoamisen eli *pathoksen* kustannuksella. Muinaiset kreikkalaiset periaatteet onkin hyvä nostaa esille myös tämän päivän kirjoittajien avuksi.

Nykyiset työyhteisöt vaikuttavat olevan väärällään raportteja ja muita tekstejä, jotka on kirjoitettu ”Eihän näitä kukaan kuitenkaan lue” -asenteella – minkä vuoksi niitä ei kukaan haluakaan lukea. Strellmanin ja Svinhufvudin teoksen ensimmäisessä osassa esittelemät vaikuttavan kirjoittamisen näkökulmat ovat omiaan katkaisemaan lukemattomien raporttien kierrettä.

Kirjoittajien mukaan yksi tärkeimpiä kirjoittamisen oppaita on Chip ja Dan Heathin *Made to Stick* (2007), vaikkei se varsinaisesti olekaan sellaiseksi tarkoitettu. Heathien mukaan mieleen jäävien tekstien taustalla on tiettyjä yhteisiä tekijöitä, jotka voidaan esittää niin sanotun SUCCESS-mallin muodossa: yksinkertainen (*simple*), yllättävä (*unexpected*), konkreettinen (*concrete*), uskottava (*credible*), tunteisiin vetoava (*emotional*) ja tarinallinen (*story*). SUCCESS-malli vaikuttaa käyttökelpoiselta, ja Strellman ja Svinhufvud avaavat kirjan ensimmäisessä luvussa kiinnostavasti mallin kutakin osatekijää. Opinnäytetöillekin olisi epäilemättä eduksi, jos ne toteuttaisivat ainakin joitakin mallin periaatteista.

Tehokkuutta tekstityöhön

Kuplivan kirjoittamisen toinen osa tarkastelee tehokkaan kirjoittamistyön elementtejä, muun muassa kirjoittamiseen

käytettävän ajan suunnittelua ja kirjoittamista tukevia työtapoja. Olen keskustellut opiskelijoiden kanssa kirjoittamisen opetuksen yhteydessä siitä, että liian harvoin tullaan ajatelleeksi, miten kirjoittamisprosessiin käytetty aika pitäisi hahmottaa. Usein mietitään vain sitä, kuinka paljon on aikaa kirjoittaa tietty teksti, mutta harvemmin pohditaan, miten paljon aikaa menee tuotetun tekstin lukemiseen. Kirjoittamisessa saattaisikin olla hyvä lähtee liikkeelle kirjoittamis-lukemisprosessiin kuluva ajasta, ei vain kirjoittamiseen kuluva ajasta.

Monesti kirjoittajan omassa tehtävänsään säästämät minuutit kasautuvat lukijoiden työajaksi. Jos yksi kirjoittaja aiheuttaa teksteillään päänvaivaa useille lukijoille, ei voida puhua tehokkuudesta, vaikka kirjoittaja kokisikin suoriutuneensa tehtävänsään nopeasti. Joku tekee aina sen aivotyön, jota tekstin prosessointi vaatii; työelämän kannalta on suotavaa, että tämän työn tekisi kirjoittaja, kuten Strellmanin ja Svinhufvudin kirjassakin tähdennetään.

Kuplivan kirjoittamisen käytännönläheisyys ja esimerkit helpottavat kirjoittamisprosessia tukevien vinkkien omaksumista. Teoksen kirjoittajat käsittelevät kirjoittamisen alkuun pääsemistä ja kirjoittamisprosessin hallinnan tapoja. Konkreettisimpana esimerkkinä voinee pitää Svinhufvudin vapaata kirjoittamista käsittelevää omakohtaista tekstiä, joka on sisällytetty kirjaan sellaisenaan, kirjoitusvirheineen kaikkineen. Esimerkki auttaa tarkastelemaan kirjoittamista prosessina: tekstin ei tarvitse olla valmis heti ensimmäisellä kerralla, vaan sitä on lupa työstää monienkin vaiheiden kautta ja hakea mahdollisuuksien mukaan myös palautetta ennen lähettämistä eteenpäin. Palaute onkin sitä suositeltavampaa, mitä tärkeämmästä ja työyhteisön maineen kannalta merkittävämmästä tekstistä on kyse, sillä työelämätekstiä kirjoittaessaan jokainen edustaa paitsi itseään myös työyhteisöään ja sen julkikuvaa.

Tekstilajien monimuotoinen maailma

Kuplivan kirjoittamisen kolmas osa käsittelee työelämän tekstilajeja ja niiden kanssa työskentelyä. Esittelyssä on niin kirjoitettuja kuin suullisiakin tekstejä sähköposteista PowerPoint-esityksiin ja pikaviesteistä työhakemuksiin. Perinteiseksi koetuista työelämän tekstilajeista kirjassa käsitellään tiedotteet, pöytäkirjat, muistiot, selvitykset ja raportit. Verkko, sosiaalinen media ja erilaiset pikaviestintäpalvelut ovat tulleet keskeiseksi osaksi myös työviestintää, ja *Kuplivassa kirjoittamisessa* annetaan niidenkin kirjoittamiseen toimivia vinkkejä. Olipa tekstilaji mikä tahansa, samat kysymykset auttavat hahmottamaan, miten tekstin työstämiseen tulisi suhtautua: mikä on tekstini tavoite ja kenelle kirjoitan?

Kirjaan valitut tekstilajit osuvat työelämän ytimeen. Ne muistuttavat paljon myös niitä tekstilajeja, joita tekniikan alan opettajat ovat pitäneet keskeisinä (ks. Laninen & Vuorijärvi 2010: 260): sähköpostiviesti, käyttöohje, työohje, turvallisuusmääräys, tilaus, tarjouspyyntö, tarjous, raportti, työhakemus, CV, haastattelu, lasku, kuitti, reklamaatio, vastaus reklamaatioon, ammattiteksti, small talk, PowerPoint-esitys, kauppakirja, muistio, lomakkeen täyttäminen, tiedote, kyltti, opaste, ilmoitus, tiivistelmä, neuvottelu, asiakaskeskustelu, tekstiviesti, kokouspuheenvuorot, yleisönosastokeskustelu, aloite, tilannepuheet, laite-esittely ja mainos.

Sähköisille tekstilajeille tuntuu usein olevan ominaista, että ne hahmotetaan välinelähtöisesti yhdeksi erilliseksi tekstilajiksi. Anne Kankaanranta esitteli väitöskirjassaan kuitenkin jo vuonna 2005 (s. 433–434) kolme erilaista sähköpostiviestilajia: *Ilmoitustaulutyypiset viestit* ovat yleisistä asioista tiedottavia viestejä. *Postinkantajaviestit* ovat vanhojen viestien edelleen lähettämistä tiedoksi sekä liitetiedostojen välittämistä toimenpiteitä varten. *Dialogityypiset viestit* ovat tiedon

jakamista ja vaihtamista varten, ja niissä yleensä pyydetään vastaamaan tai vastaanottamaan pyyntöön. Kielenkäyttö ja tekstin rakenne vaihtelevat viestityyppien mukaan; esimerkiksi tiedotteet kirjoitetaan virallisemmin kuin dialogityypiset viestit, jotka yleensä muistuttavat enemmän puhuttua ilmaisua. Vastaavia genreytymisen merkkejä löytyisi luultavasti myös muista verkko- ja sähköisen viestinnän muodoista, jos asiaa tutkittaisiin tarkemmin.

Riittävän hyvää kielenhuoltoa

Kirjan neljäs ja viimeinen osa (”Kielenhuoltoa yksinkertaisesti”) kertoo kielenhuoltoseikkoja, jotka lienevät tuttuja paitsi erityisalojen viestinnän opetuksessa myös opinnäytetöiden tekstinohjauksessa. Osa on kevennetty versio monista kielenhuollon järeistä oppaista. Ohjeet ja ongelmakohdat esitellään napakasti, ja fokus on valmiin tekstin tehostamisessa, kuten lyhenteiden toimivassa käytössä ja liian pitkien virkerakenteiden karsimisessa.

Pitkien oikeakielisyyksiläntanioiden sijaan Strellman ja Svinhufvud painottavat rentoa suhtautumista monesti mutkalliseksi ja osin kauhunsekaiseksikin koettuun kielenhuollon säännöstöön. Myös opetuksessa on hyvä painottaa, ettei työelämätekstien tarvitse olla täydellisiä eikä niitä ole tarpeen kirjoittaa äidinkielen opettajaa varten. On ihan luvallista, että tekstit ovat riittävän hyviä ja toimivia tavoitteensa ja tehtävänsä täyttämiseksi. Tiedotteen kirjoittamisessa ei ole tärkeintä sijoittaa pilkkuja oikeisiin kohtiin vaan saada tieto sujuvasti perille niille, joille se on tarkoitettu.

Lopuksi

Kupliva kirjoittaminen on nimensä mukaisesti kuplivasti kirjoitettu, innostava ja helppolukuinen. Alan vakiintuneeseen klassikkoon *Tekstintekijän käsikirjaan* (Iisa ym. 1998; Kankaanpää &

Piehl 2011) verrattuna siinä on ilmiselvää start up -henkeä. On kuitenkin huomautettava, ettei *Kuplivan kirjoittamisen* ulkoasu ole niin innostava ja tehokas kuin tekstin sävy antaisi ymmärtää; teos ei esineenä resonoi samalla hersyvällä aaltopituudella kuin itse teksti. Nykyisen kuosin perusteella on hankala hahmottaa, keitä kirjan lukijoiksi on ajateltu ja onko kyseessä oppikirja, opaskirja vai käsikirja. Toteutus viittaa enemmän yliopisto- kuin työelämälähtöisyyteen, ja voi jopa olla, ettei ulkoasu houkuta kirjan pariin niitä, joille kirjan anti olisi tarpeellisinta.

Kirjoittajat ovat joka tapauksessa hyvällä asialla, ja *Kupliva kirjoittaminen* on tutustumisen arvoinen kaikille työssään kirjoittaville. Teos antaa hyviä vinkkejä ja uusia näkökulmia oman kirjoittamisprosessin tarkasteluun myös tottuneille kirjoittajille. Tätä arviotakin olisi kirjan antamien vinkkien avulla epäilemättä voinut työstää sujuvammin, aikatauluttaa tehokkaammin ja vaikkapa käyttää hyväksi jotakin niin sanottua katalyyttistä mekanismeista, jonka on tarkoitus tehostaa kirjoitusprosessia muuttamalla aikomukset tuloksiksi, toisinaan hieman yllättävilläkin tavoilla. Deadline on katalyyttisistä mekanismeista tutuin, mutta myös esimerkiksi tekstin tuottamiseen liittyvät vedonlyönit ja sakot saattavat antaa lisäpotkua kirjoittamiseen. Mielenkiintoista olisi ollut hyödyntää Strellmanin ja Svinhufvudin esittelemistä katalyyteistä ehkä yllättävintä: ”Kirjoita viikinkikypärä päässä” (s. 119). Viikinkikypärä osoittaa kirjoitusprosessin olevan menossa, mikä toivottavasti estää ulkopuolisen häirinnän mutta saa myös kirjoittajan suhtautumaan kirjoitustyöhönsä tietyllä leikkimielellä.

Nyt tätä tekstiä on kirjoitettu vain mietintämyssyn avulla.

PASI LANKINEN
etunimi.sukunimi@metropolia.fi

Kirjoittaja on suomen kielen ja viestinnän yliopettaja Metropolia-ammattikorkeakoulussa.

Kirjallisuutta

- HEAT, CHIP – HEATH, DAN 2007: *Made to Stick. Why some ideas survive and others die*. New York: Random House.
- IISA, KATARIINA – KANKAANPÄÄ, SALLI – PIEHL, AINO 1998: *Tekstintekijän käsikirja. Opas työssä kirjoittaville*. Helsinki: Yrityskirjat.
- KANKAANPÄÄ, SALLI – PIEHL, AINO 2011: *Tekstintekijän käsikirja. Opas työssä kirjoittaville*. Ajantasaistettu ja uudistettu laitos. Helsinki: Yrityskirjat.
- KANKAANRANTA, ANNE 2005: ”*Hej Seppo, could you pls comment on this!*” *Internal email communication in lingua franca English in a multinational company*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Centre for Applied Language Studies. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2320-7>.
- KAUPPINEN, ANNELI – NUMMI, JYRKI – SAVOLA TEA 2012: *Tekniikan viestintä*. Helsinki: Edita.
- LANKINEN, PASI – VUORIJÄRVI, AINO 2010: Kohti ammatillisen asiantuntijayhteisön voimagenrejä. – Pirjo Lambert & Pirjo Nuutinen-Vanhanen (toim.), *Hankekirjoittaminen. Välineitä hanketoimintaan ja opinnäytetyöhön* s. 252–265. Helsinki: Haaga-Helia.
- STRELLMAN, URPU – VAATTOVAARA JOHANNA (toim.) 2013: *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- SVINHUFVUD, KIMMO 2009: *Gradutakuu*. Helsinki: Tammi.
- 2016: *Kokonaisvaltainen kirjoittaminen*. Helsinki: Art House.